

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการวิจัยสังคมวัฒนธรรมสมุทรสาคร ระยะที่ 2 เป้าหมายการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ตั้งแต่ยุคสังคมเกษตรกรรมแบบพึ่งธรรมชาติในอดีตไปจนถึงยุคสังคมอุตสาหกรรมในปัจจุบัน โดยมองผ่านปรากฏการณ์เกี่ยวกับความเชื่อและการกราบไหว้บูชาเจ้าพ่อเจ้าแม่ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชนไทยเชื้อสายจีน ไทยพวนมัญญ์ ลาวโซ่ง และชุมชนไทย ในเขตอำเภอบ้านแพ้วและอำเภอกะทู้แบบ จังหวัดสมุทรสาคร ใช้เวลาเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2559 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2560

ผลการศึกษาพบว่าคนท้องถิ่นในสมุทรสาคร มีการสืบทอด ผสมผสาน ปรับใช้ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่อดีต โดยใช้สร้างความหมายให้กับการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาเรื่องนี้ มองว่าการแสดงออกเกี่ยวกับความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นนิเวศวิทยาที่ซ้อนทับกันสองแบบ แบบแรกคือนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับถิ่นอาศัยและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แบบที่สองคือนิเวศวิทยาทางการเมือง ซึ่งเป็นประสบการณ์ทางสังคมที่บุคคลใช้ความรู้ต่าง ๆ เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจกับคนอื่น ภายใต้กระบวนการนี้ ทำให้เห็นว่า “ความเชื่อ” มิได้ดำรงอยู่อย่างเป็นเอกเทศ หากแต่เป็นผลผลิตของเทคนิคและวิธีการที่มนุษย์นำมาปฏิบัติเพื่อตอบสนองอารมณ์ความรู้สึกและสร้าง “ตัวตน” เพื่อให้ความหมายของการมีชีวิตดำเนินต่อไปได้

ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนท้องถิ่นกลุ่มต่าง ๆ ในสมุทรสาคร จึงเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่ดำรงอยู่ภายใต้อำนาจและความรู้ที่ทำให้เกิดกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งบุคคลจะสร้างตัวตนจากสิ่งเหล่านี้ ในสังคมเกษตรกรรมแบบพึ่งธรรมชาติ ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะสะท้อนการสร้างตัวตนผ่านการอยู่ร่วมกับคนอื่นและการมีสำนึกรับผิดชอบทางสังคม ในขณะที่สังคมอุตสาหกรรม ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์สะท้อนการสร้างตัวตนที่บุคคลเน้นแสวงหาความสุขและความสำเร็จส่วนตัวและการลดทอนสำนึกเพื่อส่วนรวม

Abstract

This research is part of the Smutsakon socio-cultural study projects phase 2 that aims to investigate and understand anthropologically the transformation of changing local lives, from past subsistent agricultural society to present urban industrial society, by focusing onto the worship of sacred god and goddess spirits in animistic and supernatural belief practiced by various ethnic groups included Thai-Chinese, Thai-Mon, and local Thai lived in Ban-Paew and Kratonban district, Samutsakon province. The ethnographic study had been started from October 2016 to March 2017.

The research found that local people have inherited, succeeded, adapted, and integrated their traditional animistic worldviews and practices through constructing and reconstructing the social and cultural meanings responded to ongoing process of life world. The theoretical framework of this study is explicated and illustrated that the manifestation of sacred things nucleated in animistic worldviews is understood as superimposed spheres of cultural and political ecology. The first one is exhibited by the pattern of life that accorded with natural habitat and resources utilization. The second one is evidenced by social experiences of those who used diverse knowledges to create the active power relations with other people. From this epistemological perspective, we could see that no animistic belief existed as singular entity outside socio-cultural contexts but it is related consequences constructed by techniques and practical actions that people exercised in associated with their emotion and sentiment. Also realizing and constructing the meaning of life that activates their self-consciousness and identification.

Thus, the animistic belief of Samutsakon local people is social practices that exist in power/knowledge in which socio-cultural activities had emerged and delivered. People are realized their sense of self upon this practices. In past subsistent agriculture society, the animistic belief was manipulated through collective sensibility and social responsibility. In present industrial society, this belief is operated by individual person who search for private happiness and success that diminish social recognition.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จลงได้ ด้วยความช่วยเหลือจากคนหลายกลุ่ม ได้แก่ ผู้ช่วยเก็บข้อมูล คือ นายบัณฑิตน์ ผ่องช่วย ซึ่งร่วมเดินทางลงพื้นที่ร่วมกับผู้วิจัย เพื่อสำรวจเก็บข้อมูลศาลเจ้าจีน ศาลเจ้ามอญ ศาลเจ้าไทย วัด พิธีกรรม ประเพณี ช่วยถอดเทปคำสัมภาษณ์ชาวบ้าน และค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับประวัติวัดและเครื่องรางของขลังชนิดต่าง ๆ นายนักทฤษฎะยอตราช ผู้ช่วยจัดทำและค้นหาแผนที่รวมทั้งข้อมูลประวัติศาสตร์ในสมุทรสาคร รวมทั้งทีมนักวิจัยโครงการสมุทรสาคร คือ ดร.ตรงใจ หุดางกูร และดร.สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ ตลอดจน รศ.ดร. ปรีดี พิศภูมิวิที จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ช่วยเสนอแนะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการ รวมถึงกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่นซึ่งเป็นกลุ่มคนสำคัญที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ พิธีกรรมและประสบการณ์ด้านความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ และนำมาเรียบเรียงเป็นงานวิจัยเรื่องนี้

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้วและอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร	1
วัตถุประสงค์ ใจหายกรวิจัย ขอบเขตการวิจัย	3
ระเบียบวิธีวิจัย	3
บทวนการศึกษาวิจัยและแนวคิดทฤษฎี	4
บทที่ 2 ชุมชนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำเภอบ้านแพ้ว	9
ลักษณะทางภูมิประเทศ การตั้งที่อยู่อาศัย และการทำมาหากิน	9
ชุมชนมอญในอำเภอบ้านแพ้ว	16
ชุมชนลาวโซ่ง (ไททรงดำ) ในอำเภอบ้านแพ้ว	28
ชุมชนจีนในอำเภอบ้านแพ้ว	35
ศาลเจ้าของคนไทยในอำเภอบ้านแพ้ว	58
บทที่ 3 ชุมชนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำเภอกระทุ่มแบน	91
ลักษณะภูมิประเทศ การตั้งถิ่นฐาน และการทำมาหากิน	91
ศาลเจ้าของไทย	94
ชุมชนจีนในอำเภอกระทุ่มแบน	102
พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในอำเภอบ้านกระทุ่มแบน	120
พระสงฆ์เกจิอาจารย์ที่ชาวบ้านนับถือบูชาในอำเภอกระทุ่มแบน	124
บทที่ 4 บทวิเคราะห์	127
ร่องรอยความเชื่อของสังคมเกษตรกรรม	127

เรื่อง	หน้า
นิเวศน์ทางการเมืองในสังคมเกษตรกรรม	132
ความเชื่อในสังคมทุนนิยมและอุตสาหกรรม	135
บรรณานุกรม	145

